

Türkiye'deki Siyasal Partilerin Kıbrıs Sorununa Yaklaşımları: 2002-2020

Approaches of Political Parties in Turkey on the Cyprus Question: 2002-2020

Fatih TEKİN*

Başvuru Tarihi: 06.04.2020

Kabul Tarihi: 27.07.2020

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Özet

Kıbrıs sorunu, Türk Dış Politikası'nın en önemli konularından biridir. Adada bulunan Türklerin varlığının yanı sıra Kıbrıs'ın stratejik önemi, Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin politikaları üzerinde belirleyici etkiye sahiptir. Günümüze kadar Türkiye'nin takip ettiği Kıbrıs politikaları pek çok kez değişikliğe uğramıştır. Bu makale, Kıbrıs meselesinde Türkiye'deki siyasi partilerin izleyeceği politikalar arasındaki benzerlik ve farklılıkları saptamak için partilerin Kıbrıs'a ilişkin benimsediği ilkeleri karşılaştırmaktadır. Bir siyasi parti iktidara geldiğinde benimsediği ilkeler ile uyguladığı politikaların örtüşmesi gerektiği varsayılmaktadır. Bu nedenle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde parlamento grubuna sahip olan beş siyasi partinin, Kıbrıs meselesine ilişkin yaklaşımlarına odaklanılmıştır. Çalışmada birincil kaynaklar olan parti programları ve 2018 yılındaki seçim beyannameleri baz alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Sorunu, Türk Dış Politikası, Siyasal Partiler, Parti Programı, Seçim Bildirgesi.

Abstract

The Cyprus question is one of the most important issues of Turkish Foreign Policy. Strategical importance of Cyprus alongside Turkish presence in the island is determinant on Cyprus policies of Turkey. Cyprus policies of Turkey had changed many times until today. This article seeks to compare main principles of Turkish political parties in order to determine similarities and differences between them on the Cyprus Question. It is presumed that when a political power comes to power, its main principles and applied policies should match each other. Therefore, approaches regarding the Cyprus question of five political parties who have parliamentary group in the Grand National Assembly of Turkey will be the focus of the study. This article is based on party programs and 2018 election bulletins as primary sources.

Keywords: Cyprus Question, Turkish Foreign Policy, Political Parties, Party Programme, Election Bulletin.

* Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Programı, fatihtekin@anadolu.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-2227-0784

Giriş

Kıbrıs Sorunu, Yunanistan'ın adanın kendisine verilmesi için İngiltere'ye resmen başvurduğu 1951 yılından günümüze kadar yaklaşık 70 yıldır Türk Dış Politikası'nın en önemli konularından biri olmuştur. Uluslararası konjonktürün değişmesine paralel bir biçimde Türkiye'nin Kıbrıs konusunda takip ettiği politikalar da pek çok kez değişikliğe uğramıştır. Kıbrıs sorunu, politik açıdan önemini ve güncelliğini kaybetmeyen bir uluslararası uyumsuzluktur. Adanın coğrafi konumunun her açıdan stratejik öneme sahip olması ve adadaki Türk varlığı, Türkiye'nin nazarında Kıbrıs meselesini birincil öneme sahip konular arasında tutmaktadır.

Uluslararası ilişkilerin devleti soyut bir kavram olarak kabul eden yaklaşımlarının aksine dış politika analizi çalışmaları, başta devletler olmak üzere, politik iktidarın merkezlendiği yapıları somut olarak ele almaktadır. Böylece örgütleri, kurumları, kültürel oluşumları, siyasi partileri ve insanları dış politika analizi araştırmalarının merkezine konumlandırır (Özcan, 2016, s. 324). Dolayısıyla bu araştırmada incelenen temel birimi siyasi partiler oluşturmaktadır. Literatürde 1980-2005 yıllarını kapsayan dönemde hükümetlerin ve siyasi partilerin Kıbrıs Sorunu'na yönelik programlarını inceleyen bir çalışma Nejat Doğan ve Beyhan Asma tarafından yapılmıştır. Bu makalede ise, hem Türk dış politikasında hem de Türkiye siyasetinde önemli dönüşümler gerçekleştiren Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara geldiği 2002 yılından günümüze kadar olan döneme odaklanılmıştır. Soğuk Savaş merkezli güvenlik konseptinin ortadan kalkması, Türkiye'nin Avrupa Birliği müzakerelerinin başlaması, ABD'nin görece gücünün azalması ve diğer güç merkezlerinin yeniden yükselişi, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin 2004 yılında Avrupa Birliği'ne kabul edilmesi ve son olarak Doğu Akdeniz'de enerji güvenliği gündeminin önem kazanması bu çalışmada 2002 sonrası dönemi incelemeye iten faktörlerden bazılarıdır.

2002-2020 yıllarını kapsayan dönemde Türk siyasetindeki her partinin programını ve seçim beyannamesini incelemek araştırmanın odaklandığı alandan uzaklaşmaya sebep olabileceğinden politik karar alma mekanizmalarına etki edebilecek kapasitedeki partiler temel alınmıştır. Böylece 2018 yılında yapılan genel seçimlerde parlamento grubu oluşturan partiler tercih edilmiştir.

Demokratik bir siyasal rejimin en temel özelliklerinden biri fikirleri ve görüşleri politikalara dönüştüren farklı siyasi partilerin bulunmasıdır (Doğan ve Asma, 2005, s. 103). Türk siyasal hayatında çok sayıda partinin Kıbrıs konusunda farklı yaklaşımları ve politikaları olmuştur. Günümüzde parlamento aritmetiğinde azımsanmayacak önemde olan partilerin dış politika ve daha spesifik olarak Kıbrıs konusundaki politik görüşleri göz ardı edilmemelidir. Yeniden belirtmek gerekir ki bu çalışmanın analiz düzeyi birey ya da sistem değildir. Analiz düzeyi açısından "orta düzey" olarak niteleyebileceğimiz kurumlar ve daha özeldede siyasi partiler tercih edilmiştir. Bu çalışmada 2018 Genel Seçimleri sonrasında TBMM'de gruba sahip olan Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve İyi Parti Kıbrıs sorununa ilişkin yaklaşımları bağlamında incelenmiştir.

Bir siyasal iktidarın dış politika anlayışı, en açık bir şekilde siyasi partinin iktidara gelmeden önce yayınladığı beyannamelerde görülmektedir. Bu beyannameler, ilgili siyasi partinin dış dünyayı nasıl algıladığı ve ülkenin dış ile ilişkilerini nasıl konumlandırması gerektiği hakkında açıklamalar sunar (Özcan, 2016: s. 328). Demokratik bir siyasal sistemde, seçmenlerin partilerin programlarını ve seçim beyannamelerini değerlendirerek tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada birincil kaynaklar olan parti programları ve seçim beyannameleri incelenmiştir. Bu çalışma "olan" ile değil "olması gereken" ile ilgilendiği için partilerin iktidara geldiğinde izledikleri politikaları değil, parti programlarında ve seçim beyannamelerinde benimzedikleri ilkeleri incelemeye çalışmaktadır (Doğan, 2006, s. 118). Bu sebeple siyasi partilerin resmi organlarıncaba bazı dönemlerde basına verdikleri demeçler çalışmanın kapsamının dışında bırakılmıştır. Böylece partilerin Kıbrıs konusunda benimsedikleri ilkeler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların saptanması, gelecek yıllarda Türkiye'nin Kıbrıs konusunda aşağı yukarı takip edeceği politikalar hakkında ipuçları verebilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde parlamento grubuna sahip olan beş partiyi kimlikler ve aidiyetler üzerinden kategorize eden bir sınıflandırma tercih edilmiştir. Kösebalaban (2014)'ın kimlikler ve aidiyetler üzerinden kurguladığı sınıflandırmaya göre AKP liberal İslamcı, CHP seküler milliyetçi, HDP Kürt etnik milliyetçi, MHP ve İyi Parti Türk etnik milliyetçi olarak sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda kimlik ve dış politika ilişkisi bağlamında konstrüktivist yaklaşım yani bir başka ifadeyle sosyal inşacı yaklaşım, siyasal partilerin Kıbrıs Sorunu'na yaklaşımlarını betimlemek için kullanışlı bir teorik çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, uluslararası ilişkileri, devletlerin uluslararası anarşik ortamda bekasını sağlamak için güç peşinde koşmak zorunda olduğu argümanı üzerinden açıklayan realist kuram da siyasal partilerin Kıbrıs Sorunu'na yaklaşımını analiz etmek için bir bakış açısı sağlamaktadır.

Türkiye'de milli politikalar olarak görülen dış politika ve güvenlik politikaları konularında siyasal partiler arasında çok büyük bir fark bulunmadığı belirtilmektedir (Doğan, 2006, s. 118). Bu bağlamda bu çalışmanın birinci hipotezi, HDP haricinde parlamentoda bulunan dört siyasal partinin Kıbrıs konusundaki tutumları arasında büyük farkların olmadığıdır. Çalışmanın ikinci hipotezi ise, CHP, MHP ve İyi Parti'nin daha güvenlikçi ve savunmacı bir refleksle Kıbrıs sorununa yaklaşıırken AKP'nin görece daha ılımlı ve liberal bir anlayışa sahip olduğudur.

Bu çalışmada ilk olarak Kıbrıs meselesinin ortaya çıkışına değinilmiştir. Daha sonra Türk Dış Politikası'nda Kıbrıs sorunu ortaya çıktığı andan günümüze genel hatlarıyla özetlenmiştir. Bu tarihsel geçmişin, siyasal partilerin Kıbrıs konusundaki yaklaşımlarını anlamlandırma açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Son olarak siyasal partilerin, parti programlarında ve 2018 seçim beyannamelerinde Kıbrıs'a yönelik benimsedikleri prensipler ayrı ayrı ortaya konulmuştur. Çalışmada tarihsel ve betimsel analiz tekniğinden yararlanılmış ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır.

Kıbrıs Meselesinin Ortaya Çıkışı

Kıbrıs meselesi, çok eski zamanlardan günümüze dek süregelen, politik açıdan önemli ve güncelliğini kaybetmeyen bir uluslararası uyuşmazlıktır. Kıbrıs konusu, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde de en önemli gündemlerden birisidir. Adanın stratejik önemi bu meselenin çözüme kavuşturulamamasının başlıca nedenidir. Kıbrıs Adası, Ortadoğu'dan Afrika'ya uzanan eksenin kontrol etmekte, petrol ulaşım yolları üzerinde, Süveyş Kanalı hattına hâkim bir konumda bulunmaktadır. Kıbrıs'ın stratejik açıdan böylesine önemli bir konumda bulunması, Kıbrıs sorununa çözüm sağlanamamasını beraberinde getirmektedir (Vatansever, 2010, s. 1487).

Tarih boyunca bir toprak parçasının sahip olduğu askeri önem, genellikle silah teknolojisi ile bağlantılı olmuştur. Fiziki coğrafya ve silah teknoloji arasındaki bu bağ, biri sabit diğeri değişken iki öge arasındaki ilişkinin bir ifadesidir. Silah teknolojisinin değişmesiyle bazen bir fiziki coğrafyanın askeri önemi de bu bağlamda azalabilir. Ancak günümüzde silah teknolojisindeki gelişmelere rağmen Doğu Akdeniz'in hâkim bir mevkiinde yer alan Kıbrıs'ın stratejik öneminde bir azalma söz konusu değildir. Bununla birlikte Kıbrıs Adası, Akdeniz'deki önemli geçiş noktalarından biridir (Armaoğlu, 2018, s. 209-212).

Kıbrıs konusunda çok sayıda taraf bulunmaktadır. Öncelikle adada Türklerin ve Rumların yaşaması Türkiye ve Yunanistan'ı doğal taraf haline getirmektedir. Ayrıca İngiltere, ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri de meselenin tarafları konumundadır. Akdeniz'in güneyinde yer alan İsrail gibi ülkeler de münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı meselesi ve enerji kaynağı arama faaliyetleri gibi konularda meseleye dâhil olmaktadır (Vatansever, 2010, s. 1487).

Kıbrıs, 1571 yılında Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girene kadar sırayla Mısırlıların, Hititlerin, Akaların, Dorların, Fenikelilerin, Asurluların, Perslerin, Büyük İskender'in, Romalıların, Arapların, Bizans'ın, Ceneviz-

lilerin, Memlüklerin ve Venediklilerin hâkimiyetleri altına girmiştir. Osmanlı Devleti'nin 1571 yılında Kıbrıs Adası'nı fethiyle beraber, adada Türk egemenliği hukuken kurulmuştur. Kıbrıs, 307 yıl gibi uzunca bir süre Türk hâkimiyeti altında kalmıştır. Fetihle birlikte adaya Anadolu'dan binlerce Türk ailesi iskân edilmiştir. Hatta II. Selim, adanın Türkleşmesi ve Türk yönetiminin pekişmesi için "Sürgün Hükümü" çıkarmıştır. Bu bağlamda 30.000 civarında Türk, adaya düzenli bir şekilde yerleştirilmiştir (Vatansever, 2010, s. 1489-1491).

İngiltere, Mısır ve Doğu Akdeniz ile 18.yüzyılın sonlarından itibaren yakından ilgilenmeye başlamıştı. 19.yüzyılın başlarında ise İngilizler, stratejik öneme sahip olan Kıbrıs'ı ele geçirmek istemekteydi. Süveyş Kanalı'nın 1869'da açılması bu düşünceyi daha da kuvvetlendirdi. Ancak İngilizler bunu güç kullanarak değil diplomasi yoluyla gerçekleştirmek istiyorlardı (Uçarol, 2015, s. 413-414).

1877-1878 Rus Harbi (93 Harbi) esnasında Rusların ağır talepleri karşısında İngiltere Osmanlı Devleti'ni desteklemiştir. Rusların Kars, Ardahan ve Batum'un yanı sıra Suriye yönünde taleplerini artıracacağı düşüncesinden hareketle, İngiltere'nin teklifiyle Kıbrıs Adası 92,799 sterline İngiltere'ye kiralanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında dâhil olması üzerine İngiltere, adayı ilhak etmiştir. 1923'teki Lozan görüşmeleri esnasında ise Kıbrıs Adası'nın İngiltere tarafından ilhakı tanınmıştır. 1925 yılında *Kıbrıs Crown Colony* olarak ilan edilmiştir. 1931 yılından itibaren Rumlar, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması talebiyle ayaklanmalara başlamış ve bu sebeple adada yaşayan Rum ve Türk halkları karşı karşıya gelmişlerdir (Birdişi, 2016, s. 146).

1878 yılından beri İngilizlerin elinde bulunan Kıbrıs'ta sol grupların ve Osmanlı Devleti'nin adaya hâkimiyeti döneminde güç kazanan kilisenin öncülüğünde başlayan halk hareketleri, 1940'lardan itibaren İngiltere'nin ada üzerindeki hâkimiyetini zora sokmaya başlamıştır. 1948 yılında Kıbrıslı Rumlar, İngiltere'nin önerdiği özerklik planını reddetmişler ve Enosis (Yunanistan'a bağlanma) şeklinde bir tutum belirlemişlerdir. Bunun üzerine adadaki Türkler, buna karşı çıkararak bir yandan kendi aralarında örgütlenme süreçlerini hızlandırmış diğer yandan da Türkiye'yi yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Ancak bu kritik dönemde Batılı güçlerle sorun yaşamaktan imtina eden Türkiye, Kıbrıs gibi bir problemin olmadığını belirtmiş ve adada statükonun devam etmesi yönünde bir politika takip etmiştir (Balçı, 2017, s. 124).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Yunanistan, Kıbrıs konusuyla daha çok ilgilenmeye başlamıştır. Hatta Yunanistan, 1951 yılında Kıbrıs'ın kendisine verilmesi için İngiltere'ye resmen başvurmuş, ancak mesele İngiltere'nin iç sorunu olarak kalmaya devam etmiştir. 16 Ağustos 1954'te ise Yunanistan, meseleyi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na taşıyarak sorunu uluslararası bir konu haline getirmiştir. Sorunun doğrudan tarafları İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'dır. Yunanistan bu başvurusunda Kıbrıs'ta yaşayan insanların kendi kaderini tayin etmesi (Self determinasyon) ilkesinin uygulanmasını istemekteydi. Birleşmiş Milletler, Eylül 1954'te konuyu gündemine aldıysa da 17 Aralık 1954'te reddetti. Aslında Yunanistan'ın bu talebi Rum halkının desteğiyle adayı kendi topraklarına dâhil etme girişimiydi. Bu durumun aleni bir şekilde ortaya çıkması, Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde harekete geçmesinde önemli bir faktör olmuştur. Böylece Kıbrıs sorunu, Türk Dış Politikası açısından en önemli konulardan biri haline gelmiş ve Türk-Yunan ilişkilerini de etkileyen başlıca faktörlerden birisi olmuştur (Uçarol, 2015, s. 1042).

Türk Dış Politikasında Kıbrıs Sorunu

Türkiye'de kamuoyu ve medya, 1940'ların sonlarından itibaren Kıbrıs meselesiyle ilgilenmeye başlamıştır. CHP hükümetine göre ada, İngiltere'nin elinde olduğu sürece ortada mühim bir mesele yoktu. Demokrat Parti iktidarı da ilk dönemlerinde buna benzer bir duruş sergilemiştir. Ancak 1951 yılında Yunanistan başbakanı Sofoklis Venizelos, Kıbrıs'ı Yunanistan'ın bir parçası olarak gördüğünü açıkça ifade etti. Adada bulunan Türk varlığı ve adanın Yunanistan'a verilmesi halinde Ege ve Akdeniz boyunca Yunanistan'ın Türkiye'yi çevreleme imkânına kavuşması, Türkiye'nin meseleyi önemsemesinde etkili olmuştur (Kösebalaban, 2014, s. 172-173).

Kıbrıs sorunu, 1954'ün sonundan 1959 Mart'ına kadar Türk-Yunan ilişkilerini belirleyici bir konu olduğu gibi, Batı Bloğunun da ilgisini üzerinde toplayan bir konudur. 1955 yılına kadar Kıbrıs konusu, Türk ve Yunan tarafları arasında açık bir çatışma konusu değildi, bu döneme kadar iki ülkenin basınında ve kamuoyunda bir polemik konusuydu (Armaoğlu, 2018, s. 223-224). 1950 yılından itibaren kamuoyunun gündemine giren Kıbrıs konusu, ilk başlarda Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde Türk hükümetleri tarafından ikinci planda tutulmaya çalışıldı. Ancak 1955 yılında Türkiye, meseleye resmen taraf olunca Türk-Yunan ilişkilerini belirleyici bir konu haline geldi (Firat, 2009, s. 593).

Yunanistan, 1954 yılında Kıbrıs konusunu kendi kaderini tayin hakkı (self determinasyon) kapsamında BM'ye taşıyınca Türkiye de İngiltere ile birlikte hareket etmeye başlamıştır. Adadaki Türk nüfusun varlığını ve adanın Türkiye'ye yakınlığını öne sürerek Enosis'e karşı olduğunu açıklamıştır. Birleşmiş Milletler nezdinde başarısız olan Yunanistan, kiliseye destek vererek adada İngilizlere karşı mücadele başlatmıştır. Adadaki gerginliğin tırmanması üzerine İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ı Londra'ya davet etmiştir. Türkiye Ağustos 1955'te gerçekleşen görüşmeler esnasında ilk kez Enosis'e karşı olmak dışında kendi politikasını formüle etmiştir. Dönemin Türk hükümetine göre; Kıbrıs Adası, İngiltere'nin elinde kalmaya devam etmeli, ancak İngiltere'nin adadan vazgeçmesi halinde adanın Türkiye'ye bırakılması en ideal çözüm olarak görülmektedir. Bu görüş belirli bir süre Adnan Menderes'in hükümetinin Kıbrıs'a ilişkin temel politikası olmuştur (Balci, 2017, s. 124-125). İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın arasında Londrada yapılan üçlü görüşmeler, 29 Ağustos 1955'te başlayıp 7 Eylül 1955'te sona erdi. Bu görüşmelerde üç devletin de görüşleri birbirinden farklı olduğundan sonuç alınamadı. İngiltere özerklik önerdi, Türkiye statükonun devamından yana olduğunu eğer İngiltere çekilecekse adanın kendisine verilmesini istedi. Yunanistan ise, adadaki Rum çoğunluğa istinaden self determinasyon yoluyla adanın kendisine bağlanmasında diretti (Uçarol, 2015, s. 1046).

Kıbrıs'ta Georgias Grivas önderliğinde, milliyetçi Rumların eylemleri artmaya başladığında Türkiye'nin statükonun devamı yönündeki politikasının geçersiz bir hal almaya başlamıştır. Kıbrıs Adası'nın iki halk arasında fiilen bölünmüş durumu karşısında Menderes hükümeti, 28 Aralık 1956'da adanın Yunanistan ve Türkiye arasında paylaşılması anlamına gelen taksim planını benimsediğini açıklamıştır. Ancak İngilizler bu tezi desteklememiş, adadaki askeri üslerini garanti altına alacak şekilde bağımsız bir Kıbrıs devleti kurulması yönünde bir tutum benimsemiştir. 1958 yılının aralık ayında ABD'nin devreye girmesiyle Yunanistan Enosis'ten, Türkiye de taksim tezinden vazgeçtiğini açıklamıştır. Taraflar, Kıbrıs'ın geleceğini tayin etmek için bir kez daha Zürih ve Londrada bir araya geldiler (Balci, 2017, s. 125-126).

Kıbrıs meselesinin BM'de ilk kez ele alındığı 1954'ten Zürih ve Londra anlaşmalarının yapıldığı 1959 yılına kadar Türkiye ve Yunanistan arasındaki mücadele Kıbrıs konusunda söz hakkı elde etme mücadelesidir. Bu dönemde verilen mücadele İngiltere'ye yönelik olduğu için Türkiye ve Yunanistan arasında doğrudan çatışmaya sebep olmamıştır. Ancak 1959 anlaşmaları ile bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasının akabinde ada, İngiliz egemenliğinden çıkmıştır. Dolayısıyla bu tarihten sonra yaşanacak olan krizler doğrudan Yunanistan ile Türkiye'yi karşı karşıya getirmiştir (Armaoğlu, 2018, s. 280).

Londra ve Zürih anlaşmaları neticesinde, Kıbrıs anayasasının temel maddelerini kapsayan 11 Şubat 1959 tarihli belge Türk Dış İşleri, İngiliz Dış İşleri ve Yunan Dış İşleri bakanlarının, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk liderlerinin imzalarıyla kabul edildi. Adadaki İngiliz üsleri hakkındaki müzakereler de sonuçlanınca 16 Ağustos 1960 tarihinde Lefkoşada Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ilan edildi. 13 Aralık 1959'da yapılan seçimlere göre Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fazıl Küçük görevlerine başladı. Kıbrıs Cumhuriyeti, 21 Eylül 1960 tarihinde Birleşmiş Milletler üyesi oldu (Arık, 2016, s. 100).

Kıbrıs anlaşmazlığını çözüme kavuşturmak amacıyla bağımsız bir cumhuriyetin kurulmasını sağlayan antlaşmalar, anayasa yürürlüğe girdikten kısa süre sonra Kıbrıs Rum liderleri tarafından bozulmaya ve uygulamada zorluklar çıkarılmaya başlandı. Kasım 1962'de Türkiye'yi ziyaret eden Cumhurbaşkanı Makarios, Ankara'da

bulunduğu temaslarda uluslararası antlaşmaları ve anayasayı değiştirme eğilimini ortaya koymuş ve bu istek Türk Hükümeti tarafından reddedilmiştir. Rumlar, anayasanın Türklere hak tanıyan maddelerini 1960'tan 1963 sonlarına kadar geciktirmeye, ihmal etmeye ve hiç uygulamamaya yönelik bir tutum belirlediler (Uçarol, 2015, s. 1054-1055).

Makarios, 30 Kasım 1963 tarihinde Türk hükümetine verdiği bir notada, Türklerin haklarını neredeyse tamamen ilga edecek nitelikte 13 anayasa maddesi değişikliği teklif etti. Türk hükümeti bu teklifleri reddetti ancak Makarios, bu tekliflerin Türkiye'yi sadece bilgilendirmek amaçlı olduğunu ve izin almak amaçlı olmadığını beyan etti. Bu atmosfer içinde 21 Aralık 1963 tarihinden itibaren Rumlar, Türklere saldırmaya başladı. 25 Aralık 1963'ten itibaren Türk uçakları, Kıbrıs üzerinde uyarı uçuşları gerçekleştirdi. Türk donanması, Doğu Akdeniz'e doğru hareket etti. Trakya ve Güney Doğu Anadolu'daki birlikler alarm durumuna geçti. Orta Anadolu'daki birlikler bir çıkarma ihtimali düşünülerek Mersin ve İskenderun limanlarına sevk edildi ve Türk hükümeti Kıbrıs'a müdahaleye karar verdiğini İngiltere ve ABD'ye bildirdi (Armaoğlu, 2018, s. 282).

Türkiye, ABD'den beklediği desteği alamayınca 13 Mart 1964 tarihinde Başpiskopos Makarios'a bir mesaj göndererek Türklere yönelik saldırıların durmaması halinde Türk halkının can ve mal güvenliğinin Türkiye tarafından sağlanacağını bildirdi. Türkiye, askeri müdahale havası yaratarak ABD'nin Rumlara baskı yapmasını hedeflemekteydi ancak ABD yönetimi sessiz bir tavır takındı. Bunun üzerine Başbakan İsmet İnönü'nün talebi üzerine, TBMM, 16 Mart 1964'te hükümete gerekli gördüğü takdirde Kıbrıs'a müdahalede bulunma yetkisi verdi. Türkiye, haziran ayında adaya müdahale etmek için gerekli hazırlıkları tamamladığı bir zamanda dönemin ABD Başkanı Lyndon B. Johnson, İsmet İnönü'ye bir mektup göndererek Türkiye'nin müdahale fikrinden uzun bir süre vazgeçmesine neden olacak gelişmeler yol açmıştır (Erhan, 2009, s. 685). ABD Başkanı Johnson, mektubunda, Türk işgalinin SSCB'yi çatışmaya sokabileceğini ve bunun olması durumunda NATO'nun Türkiye'nin yanında yer almayacağını belirtiyordu. Ayrıca ABD'nin hibe ettiği silahların bir işgalde kullanılmasına müsaade etmeyeceğine dikkat çekiyordu. Johnson'un mektubu basına sızdı ve Amerikan aleyhtarı tepkilere yol açtı (Zürcher, 2015, s. 396).

1967 yılına girilirken, Türk-Yunan ilişkilerinde iki önemli gelişme cereyan etmiştir. Birincisi, Kıbrıs meselesinde Türk-Yunan ikili görüşmeleri, ikincisi ise Kıbrıs Rumlarının Çekoslovakya'dan silah almalarıdır. Nisan 1967 yılında Yunanistan'da gerçekleşen darbe Türkiye'yi endişelendirmiştir. Darbe ile birlikte Yunanistan yeniden Enosis yoluna gitmeye başlamıştır. Bu atmosfer içinde adada yeniden olaylar çıkmaya başlamış ve Rumlar Türklere saldırmaya başlamıştır. Türkiye tarafında bu hadiseler büyük tepkilere yol açtı. Birleşmiş Milletler'in, NATO'nun ve ABD'nin araya girmesiyle taraflar yeniden uzlaştırıldı (Armaoğlu, 2018, s. 295-300).

Krizin yumuşamasının ardından Kıbrıslı Türkler, 29 Aralık 1967 tarihinde 1960 Anayasasının tüm kuralları uygulanıncaya dek faaliyette bulunacak Kıbrıs Geçici Yönetim'i'ni kurmuştur. Böylece Rum zulmünden kaçan Kıbrıs Türkleri, kendi yaşadıkları bölgelerde kendi yönetimlerine kavuşmuş oluyorlar ve Kıbrıs'ta federatif bir çözümün ilk adımını atmış oluyorlardı. 13 Mart 1968 tarihinde BM Genel Sekreteri U Thant, BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda bir raporda Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarını doğrudan müzakerelere davet etti. Rauf Denктаş da 13 Nisan 1968 tarihinde Kıbrıs'a resmi yollardan döndü. Görüşmeler 3 Haziran 1968 tarihinde Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş ve Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides arasında Lefkoşa'da başlayarak, BM Genel Sekreterinin Kıbrıs Özel Temsilcisi B. F. Osorio-Tafall'in gözetiminde 20 Eylül 1971 tarihine kadar sürecektir. 1967 krizinin, adadaki iki toplumun bir arada yaşamasının çok zor olduğunu dünya kamuoyuna gösteren bir sonucu olduğu söylenebilir (Arık, 2016, s. 118).

Makarios, 14 Mart 1971 tarihinde yaptığı bir konuşmasında Enosis'ten vazgeçemeyeceğini belirtiyordu. Ayrıca bu dönemde adaya Yunanistan'dan getirilen subayların ve askerlerin katılımıyla güçlü bir Enosis propagandası icra ediliyordu (Arık, 2016, 120). Bu esnada, 12 Mart 1971 tarihindeki askeri muhtıra ile Süleyman Demirel

istifa etti. Böylece iki buçuk yıl sürecek olan bir ara rejime girilmiş oldu. Demirel hükümetleri döneminde hem ekonomik nedenlerle hem de ABD karşıtı kamuoyunun baskısıyla çok yönlü bir politika takip ediliyorken 12 Mart Muhtırasıyla birlikte ABD bağlantılı dış politika ağırlık kazandı. Bu dönemde Türkiye, Makarios-Albaylar Cuntası karşıtlığından yararlanamayarak Kıbrıs konusunda önemli bir fırsatı kaçırdı. 13 Ekim 1973 tarihinde yapılan seçimlerle demokratik hayata dönüldü ve Bülent Ecevit'in CHP'si ve Necmettin Erbakan'ın Milli Selamet Partisi yeni yaklaşımlar getirdi. Her ikisinin de ortak özelliği Amerikan karşıtı bir duruşa sahip olmalarıydı (Fırat, 2009, s. 740). CHP-MSP Koalisyon Hükümeti'nin (26 Ocak 1974-17 Kasım 1974), Kıbrıs'ta federasyon kurulması konusunda kesin bir tutum alması, Rum tarafında tepkilere yol açtı. Ayrıca Kıbrıs Rumları arasında da sürtüşmeler giderek artıyordu (Uçarol, 2015, s. 1069).

General Grivas'ın 1971'de Kıbrıs'a dönmesi ve EOKA-B isimli milis gücüyle paramiliter şiddeti hortlatması krizi tetikleyen önemli bir gelişmeydi. 1974 Ocak ayında Grivas'ın ölümüyle, EOKA-B, Atina'daki cunta rejiminin kontrolü altına girdi. 1974 Temmuz ayında Rum Milli Muhafız Ordusu, Makarios'a karşı bir darbe düzenledi ve Enosis'i ilan etti. Ankara bu durumu kabul edilemez olarak niteledi ve 20 Temmuz 1974 tarihinde hükümet, askeri müdahale talimatını verdi. Müdahalenin üçüncü gününde Ankara, Yunanistan'ın ateşkes talebini olumlu karşıladı (Kösebalaban, 2014: 212). Ancak adada şiddet olayları devam edince, Türk birlikleri 14 Ağustos 1974'te ikinci bir saldırı başlatıp adanın yaklaşık %40'ını Türk egemenliği altına almıştır. Bu askeri operasyonlardan sonra ada fiilen ikiye bölünmüştür (Zürcher, 2015, s. 397).

1974 tarihli Kıbrıs Barış Harekâtı neticesinde Türkiye, Kıbrıs'taki Türkleri Rum tehdidine karşı koruyabileceği bir coğrafi alanı kontrolü altına almıştır. Daha sonraları ise adanın kuzeyindeki Türkler, kendi geleceklerini kendileri tayin etmek için siyasi örgütlenmelerini tamamlamışlardır (Doğan, 2002, s. 85). Adanın kuzeyinde Türkler ve güneyinde Rumlar olmak üzere Kıbrıs, iki ayrı coğrafi bölgede iki ayrı yönetime kesin olarak ayrılmıştır. Kıbrıs Türk ve Rum toplumları arasında ikili görüşmeler başlamış ancak genel meselelerde olumlu sonuçlar alınamamıştır. Bunun üzerine Türk toplumu, 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurduğunu ilan etmiştir. Böylece fiili durum resmi bir hale dönüşmüştür (Uçarol, 2015, s. 1079).

1977-1983 yılları arasında Türk ve Rum tarafları görüşmelerde bulunmuş ancak netice alınamamıştır. Türkler, iki bölgeyi federal bir yapı oluşturulmasını ve adadaki Türklerin güvenliği için TSK'nın adada kalmaya devam etmesini talep ediyor ve Enosis'e yol açabilecek olan önerilere de itiraz ediyordu. Rumlar ise, adadaki azınlığın Türkler olduğunu ve Türklerin self determinasyon hakkı olmadığını savunuyordu. 13 Mayıs 1983 tarihli BM kararında TSK'nın adadan çekilmesi gerektiği ve Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin sona erdirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Türkiye ve Kıbrıslı Türkler bu kararı kabul etmemiş ve KTFD Meclisi, 17 Haziran 1983 tarihinde Kıbrıslı Türklerin self determinasyon hakkının bulunduğunu ilan etmiştir. Türk tarafı 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti isimli bağımsız bir devlet kurduğunu dünyaya ilan etmiştir (Vatansever, 2010, s. 1517-1518).

Kıbrıs meselesi 1990'lı yıllarda da Türk Dış Politikası'nda belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. 1993 yılında Yunanistan ve Güney Kıbrıs, Ortak Savunma Doktrini'ni yürürlüğe koymuştur. Buna göre Kıbrıs, Yunanistan'ın savunma alanına dâhil edilmiş ve adada askeri üsler inşa edilmeye başlanmıştır. Ayrıca Rum tarafı, Ortak Savunma Doktrini kapsamında adaya Rusya'dan alınan S-300 füzelerini yerleştirme girişiminde bulunmuştur. Bu durum Türkiye'nin güvenlik kaygılarını artırmıştır. Türkiye, füzelerin ulusal güvenliğine tehdit oluşturduğunu belirterek Rum tarafını 1974'tekine benzer bir operasyon ile tehdit etmiştir. ABD'nin devreye girmesiyle füzeler Türkiye menziline dâhil kalacak şekilde Girit adasına konuşlandırılmıştır (Balcı, 2017, s. 242-244).

2000'li yıllarda Kıbrıs meselesindeki en önemli dönüm noktalarından biri Annan Planı'dır. AB'nin yaklaşan genişleme takvimi, BM'yi 2002 yılında Kıbrıs konusunda kapsamlı bir çözüm hazırlamaya yöneltmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Avrupa Birliği üyeliği beklentisi içindeyken Türkiye de AB üyeliği için Kıbrıs sorununun

çözülmesi gerektiğine inanmaya başlamıştır. Bu dönemde iktidara yeni gelen Adalet ve Kalkınma Partisi, Kıbrıs meselesinin çözümü noktasında kararlı bir tutuma sahiptir. Annan Planı, 2002 yılında sunulduğunda adanın Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla federal bir devlet olarak AB'ye katılmasını öngörüyordu. Plan, 24 Nisan 2004 yılında yapılacak olan referanduma kadar beş kez revize edildi. 2004 yılına gelindiğinde Türkiye ve Kıbrıslı Türkler, planın destekçisi haline gelirken 2003 yılında Glafkos Klerides'in iktidarı kaybetmesiyle Rumlar planı desteklemeye gerek kalmadığını düşünmeye başladılar. KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın retçi tutuma sahip olması, hem Başbakan Erdoğan ile ters düşmesine hem de Kuzey'deki çözüm yanlısı gösterilere sebep olmuş ve Denktaş siyasi yalnızlığa itilmiştir. Annan Planı, 24 Nisan 2004'te iki tarafa da referanduma sunulmuştur. Rum halkı %75,83 ile ret oyu verirken, Kıbrıslı Türkler %64,91 ile evet oyu kullanmıştır. Annan Planı, Rum halkının plana hayır demesiyle hayata geçememiştir (Umaner Duba, 2016, s. 295-298).

Türk tarafının referandumda evet oyu kullanmasını Türkiye pek çok konuda kendi lehine kullanmaya çalışmıştır. Öncelikle Türkiye-AB ilişkileri konusunda Türkiye, Aralık 2004'teki Brüksel Zirvesi'ne kadar kendi üzerine düşenleri yerine getirdiğini önemle vurguladı. Ayrıca bağımsızlığın ilan edildiği 1983 yılında BM Güvenlik Konseyi, bu girişimin ayrılıkçı ve geçersiz olduğu yönünde bir karar almıştı. Güvenlik Konseyi'nin 541 sayılı kararına göre KKTC, sıradan bir de facto devlet değil, tanımama ilkesi kapsamında cezalandırılmış bir de facto devlettir. Bu bağlamda KKTC hiçbir uluslararası örgüte üye olamadı ve spor, kültür, eğitim gibi alanlarda dışlandı, ihracat konusunda engellendi, doğrudan uçak seferleri yapılmadı. 24 Nisan 2004 sonrasında Türk tarafı, çözümden yana bir tutum aldığı için süregelen bu izolasyonların kaldırılması gerektiğini ileri sürmeye başladı. Ancak BM Genel Sekreteri Kofi Annan, izolasyonların kaldırılması noktasındaki görüşlere raporunda destek vermesine rağmen bu konu Güvenlik Konseyi gündemine dahi alınmadı. Çünkü Rusya veto kullanacağını en başından belirtti (Özersay, 2017, s. 663-666).

Referandumun akabinde Kıbrıs meselesi çözümsüz kalırken Türk tarafının evet oyu kullanması, Türkiye'nin AİHM'de aleyhine açılan davalarda belirli bir ölçüde olumlu katkı sağlamıştır. Referandumun ardından Türkiye, kendini Doğu Akdeniz deniz yetki alanları sorununun içinde buldu. GKRY, 2002 yılından itibaren Doğu Akdeniz'de Mısır, Lübnan, Suriye ve İsrail ile bir takım deniz yetki anlaşmaları girişimlerinde bulundu. 2007 yılında Türk savaş gemileriyle müdahale ederek bölgede sismik araştırma yapan gemileri bölgeden uzaklaştıran Türkiye, aynı zamanda Mısır ve Lübnan'ı da frenlemeye çalışıyordu. 2011 yılına gelindiğinde Türkiye ve KKTC, Kıbrıs'ın güney açıklarında sondajları fiilen başlatmıştır. Böylece her iki taraf da arama çalışmalarında bulunabilecektir. GKRY, KKTC ile ne kadar paylaşırsa KKTC de GKRY ile o kadar paylaşacaktı. 2011 yılında ABD, Rusya'nın tekeline son vermek amacıyla bölgeden elde edilecek doğalgazın Nabucco hattına dâhil edilerek Avrupa'ya ulaştırılması yönünde girişimlerde bulunmuştur. Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları sorunu, Kıbrıs meselesinin, Orta Doğu devletlerinin de dâhil olacağı karmaşık bir sorun haline gelmesine sebep olmuştur (Özersay, 2017, s. 670-677).

Türkiye'de Siyasal Partilerin Kıbrıs Sorununa Yaklaşımları

Siyasal partiler, bir ülkede birbirinden farklı görüşlere sahip rakip siyasal kurumlardır. Siyasal hayat bir mücadele alanıdır ve bu mücadele alanının en önemli aktörleri ise siyasal partilerdir (Altıntaş, 2003, s. 5). Demokratik ülkelerde seçimleri kazanmak ve iktidarı ele geçirmek için örgütlenen siyasal mekanizmalar olan siyasal partiler, günümüzde politikanın baş organize edicileridir (Heywood, 2011, s. 319). Partiler, yurttaşlarla siyasal yönetim arasında bir köprü işlevine sahiptir. Partiler halk arasındaki çeşitli toplumsal taleplerin, çıkarların ve görüşlerin siyasal sisteme taşınmasında başlıca araçlardır (Yayla, 2004: s. 210). Seçimler yoluyla siyasal iktidarı elde ederek kendi programlarını uygulamayı hedefleyen siyasal partilerin, hemen hemen tüm siyasal meselelerde görüş geliştirmeleri ve bu geliştirdikleri görüşlerin parti kimliğini yansıtan bir tutarlılık göstermesi beklenir (Durgun, 2017, s. 338).

Türkiye'nin dış politikası açısından en önemli dezavantaj, siyasi ve toplumsal yapının kırılabilirliği. Türkiye'deki siyasi partilerde genel olarak parti içi demokrasi zayıftır ve liderler partilere çok fazla hâkimdir. Ayrıca lider değişimleri kolay gerçekleşmemektedir. Partilerin, koşullar değişse bile eski çözümleri değiştirme âdeti pek fazla bulunmamaktadır (Oran, 2009, s. 36).

Siyasal partiler, dış politikaya ilişkin kamuoyunun oluşmasında ve toplumda yankı bulan çeşitli seçeneklerin ortaya konulmasında birincil öneme sahiptir. Bu bağlamda, parti programları ve bu programların dış politikaya ilişkin bölümleri ile partilerin ortaya çıkan güncel dış politika meselelerine karşı çeşitli araçlarla ortaya koydukları değerlendirmeler kamuoyu olarak adlandırılan kanaat kümelerinin oluşabilmesinde önemli roller oynamaktadır (Sönmezoğlu, 2012, s. 769).

Tipolojiler, siyasi gerçekliği anlamlandırmaya yardımcı olmak amacıyla kurgulanan ideal tipler çizer. Bu sebeple hiçbir sınıflandırmanın gerçekliğe birebir uygunluk göstermesi beklenmemelidir (Durgun, 2017, s. 342). Türkiye'deki siyasi partileri sınıflandırırken kitle ya da kadro partileri sınıflandırması veya bireysel temsil partileri ya da sosyal bütünleşme partileri sınıflandırması gibi ayrımlar yapılması güçtür. Ayrıca bu sınıflandırmalar yoluyla Türkiye'deki siyasi partilerin dış politikaya ilişkin görüşlerini kategorize etmek anlamlı bir bulgu oluşturmamaktadır. Bu sebeple çalışmada Hasan Kösebalaban'ın kimlikler ve aidiyetler üzerinden oluşturduğu sınıflandırma tercih edilmiştir. Kösebalaban (2014)'a göre Adalet ve Kalkınma Partisi liberal İslamcı bir kimliğe, Cumhuriyet Halk Partisi seküler milliyetçi bir kimliğe, Halkların Demokratik Partisi Kürt etnik milliyetçi bir kimliğe, Milliyetçi Hareket Partisi ve MHP'den ayrılarak benzer bakış açısına sahip olan İyi Parti Türk etnik milliyetçi bir kimliğe sahip olarak sınıflandırılmıştır. Bu çalışmada siyasi partileri kimlik bağlamında sınıflandırmanın gerekçesi Kıbrıs Sorunu'na yaklaşımda kimlik-dış politika tercihi arasında anlamlı bir farklılığın ortaya çıkıp çıkmadığının saptanmasıdır.

Türkiye'de milli politika olarak görülen dış politika, güvenlik politikaları ve savunma konuları açısından Türkiye'deki siyasi partilerin çoğu benzer görüşlere sahiptir (Doğan, 2006, s. 118). Türkiye'de siyasi partilerin genel hatlarıyla dış politikadaki farklı anlayışları kimlikleri üzerinden şekillenmektedir. Ancak Türk siyasi hayatında, iktidara gelen farklı kimliklere sahip partilerin birtakım farklı yaklaşımları bulunsa da genel olarak batıcılık ve statükoculuk paradigmasını takip ettikleri söylenebilir. Böylece Türkiye'deki siyasi partilerin dış politikaya yönelik politik görüşleri ulusal güvenlik ve savunma konuları çerçevesinden ele alınacak olursa uluslararası ilişkiler teorileri açısından realist kuram kullanışlı bir analiz çerçevesi sunarken, kimlik ve aidiyetler üzerinden ele alınacak olursa konstrüktivist yaklaşım yani sosyal inşacı yaklaşım kullanışlı bir analiz çerçevesi oluşturmaktadır.

Realist kurama göre uluslararası politikanın cereyan ettiği ortamın temel özelliği anarşik bir yapıya sahip olmasıdır yani emredici bir üst otoritenin bulunmamasıdır. Böyle bir ortamda realist bakış açısına göre karşılıklı güvensizlik hâkim olduğundan devletlerin bekarlarını sürdürebilmelerinin başlıca yolu güç peşinde koşmaktır. Yani güvenlik ihtiyacı temel belirleyici etken olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda Kıbrıs Sorunu'nu bir ulusal güvenlik sorunu olarak önceleyen siyasi partilerin yaklaşımları realist bir çerçeve üzerinden okunabilir.

Konstrüktivist yaklaşıma göre ise politikayı etkileyen temel etken sübjektif yaklaşımlardır. Konstrüktivist yaklaşıma göre kimlik ve dış politika arasında sıkı bir bağ vardır (Demirtaş, 2017, s.170-175). Bu sebeple devletlerin çıkar algılamalarını etkileyen aslında sahip oldukları kimliklerdir. Irk, din, ulus, mezhep gibi kimlik türleri ben ve öteki algısının oluşmasında belirleyici olabilir. Realizmin, devlet çıkarlarını basit bir şekilde verili olarak kabul etme eğiliminin aksine inşacılar, devletlerin güttükleri amaçları yalnızca maddi gereksinimler temelinde ele almadığını buna ek olarak devletlerin sosyal etkileşimlerle de karar verdiğini iddia etmektedir (Goldsteine ve Pevehouse, 2015, s.146-147). Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti açısından Türk Dünyasına ait en önemli meselelerden biri olan Kıbrıs Sorunu'na kimlik ve aidiyet üzerinden bir yaklaşım ortaya koyan siyasi partilerin görüşleri inşacı bir çerçeve üzerinden okunabilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış siyasetinde en önemli aktörler siyasi partilerdir. Türkiye'deki siyasi partilerin, politik görüşlerinin anlaşılması açısından seçim beyannamelerinin ve parti programlarının incelenmesi gerekmektedir. Bu itibarla mevcut durumda TBMM'de siyasi grubu bulunan partilerin Kıbrıs meselesi hakkındaki görüş ve politikaları Türkiye'nin Kıbrıs meselesi hakkındaki genel kanaatinin değerlendirilmesi için önemlidir. 2018 yılındaki genel seçimlerin akabinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Halkların Demokratik Partisi (HDP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve İyi Parti TBMM'de parlamento grubuna sahip olmuştur. Bu partilerin parti programlarında ve 2018 genel seçimlerindeki seçim beyannamelerinde Kıbrıs meselesine nasıl yaklaştıklarının saptanması, partilerin Kıbrıs ile ilgili vizyonları arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya çıkarılmasına katkı sunacaktır.

AKP'nin Kıbrıs Meselesine Yaklaşımı

2001 yılında siyasetin yeni aktörü olarak kamuoyunda çıkış yakalayan Adalet ve Kalkınma Partisi, 2002 yılında yapılan genel seçimler sonrasında tek başına iktidara geldi. Ak Parti'nin kurulduğu yıllarda muhafazakârlık ve liberalizmin bir sentezi olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Kösebalaban, 2014, s. 55). 16 Nisan 2017 yılında yapılan referandumla birlikte her ne kadar parlamenter sistem terk edildiyse de cumhurbaşkanının partili olması bağlamında düşünüldüğünde 2002 yılından günümüze kadar AKP'nin fasilasız bir şekilde iktidarı sürmektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin fiilen uzun yıllar iktidarda olduğu göz önüne alındığında bazı dönemlerde anın koşulları gereği parti programından farklı siyasal söylemler geliştirdiği söylenebilir. Ancak yeniden önemle vurgulamak gerekir ki bu çalışmanın inceleme alanı siyasal partilerin parti programı ve 2018 seçim beyannamesi kapsamında Kıbrıs Sorunu'na yönelik temel bakış açısının saptanmasıdır. Bu sebeple AKP'nin resmi yetkililerince basına verilen demeçler çalışmanın kapsamının dışında bırakılmıştır.

AKP'nin parti programında Yunanistan ile karşılıklı işbirliğinin artırılması hedeflenmiştir. Ekonomik çıkarlardaki ilişkilerin güçlendirilmesinin güven ortamı yaratacağına ve böylece siyasi krizlerin çözümü için bir zemin oluşacağına yönelik bir inanç bulunmaktadır. Adalet ve Kalkınma Partisi, Kıbrıs meselesinde Kıbrıslı Türklerin varlığının, kimliğinin ve kendi kaderini tayin etme hakkının görmezden gelinemeyeceği görüşüne sahiptir. Adadaki iki tarafın uzlaşmayla sağlayacağı bir çözümden yana olduğunu vurgulayan AKP, meselenin çözülmeden Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye girmesinin, sorunu daha karmaşık bir noktaya taşıyacağı kanaatindeydi (AKP, 2001: www.akparti.org.tr). AKP'nin parti programında ortaya koyduğu yaklaşım, uzlaşmaya açık, uluslararası kurumlara güvenen ancak Türkiye'nin aleyhine oluşacak durumlara karşı temkinli bir tutumu içermektedir.

AKP'nin 2018 yılındaki seçim beyannamesinde, Kıbrıslı Türklerin uluslararası toplum içindeki yerini alabilmesi en önemli önceliklerinden biri olarak vurgulanmaktadır. AKP'nin 2018 yılındaki seçim beyannamesinde bir taraftan Kıbrıs meselesinin çözüme kavuşturulması için bütün uluslararası uğraşlara destek verdiği diğer taraftan da Kıbrıs'taki Türk halkının her zaman yanında olmayı sürdürdüğü belirtilmiştir (AKP, 2018, s. 289). AKP'nin 2018 yılındaki seçim beyannamesinde Kıbrıs meselesinin çözüme kavuşturulması noktasında uluslararası topluma büyük bir görev düştüğünü belirten, Türkiye'nin üzerine düşenleri yapmaktan çekinmeyeceğinin altını çizen bir tutumdur. Ancak parti programında belirtildiği gibi Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin çıkarlarının savunulmaya devam edileceği görülmektedir.

AKP gelecek yıllarda da KKTC'nin yanında olmaya devam edeceğini, ekonomik altyapısının güçlendirilmesi için çalışacağını ve Türk halkının refahının artırılması noktasındaki girişimlerine kararlılıkla devam edeceğini belirtmektedir. Bununla birlikte adil ve kalıcı bir çözümden yana olduğunu ve Türkiye'nin garantör devlet olarak barışa yapıcı katkısını devam ettireceğini belirtmektedir (AKP, 2018, s. 296). Türk dış politikasında Kıbrıs Sorunu'nun tarihçesi göz önüne alındığında AKP'nin adil ve kalıcı bir barışı destekleme söylemi geleneksel Türk dış politikası ile uyumlu bir stratejidir. Bu bağlamda AKP'nin Kıbrıs konusunda liberal bir duruşa sahip

olduğu ancak Türkiye'nin aleyhinde oluşabilecek durumlara karşı ulusal güvenlik çerçevesinde bir değerlendirilmede bulunduğu belirtilebilir. Bu bağlamda AKP'nin Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik yaklaşımı realist bir çerçeve üzerinden anlamlandırılabilir. Bununla birlikte parti programının ve seçim beyannamesinin Türk dünyası, Türk kimliği gibi bir söyleme sahip olmaması açısından konstrüktivist bir yaklaşımla değerlendirme yapmanın zor olduğu görülmektedir.

CHP'nin Kıbrıs Meselesine Yaklaşımı

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasi partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, cumhuriyetin kurucu kadrolarının oluşturduğu bir partidir. CHP, 9 Eylül 1923 tarihinde kurulmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ü değişmez önderi olarak kabul eden CHP, kendisini sosyal demokrasinin eşitlik, özgürlük ve dayanışma düsturlarını kabul eden uygar demokratik sol bir siyasi parti olarak nitelemektedir (CHP, 2018a, s. 9). Ancak kendisini sol bir parti olarak tanımlayan CHP'nin siyasi yelpazede seküler milliyetçi bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir.

CHP'nin parti programında, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecinde Kıbrıs konusunun tek taraflı tavizlere kurban gidemeyecek kadar önemli bir konu olduğunu vurgulanır (CHP, 2008, s. 125). CHP, Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik yaklaşımlara ancak KKTC'nin ve Kıbrıslı Türklerin kazanılmış haklarının korunması ve her iki tarafın egemen eşitliğine dayanan bir anlayış çerçevesinde olumlu bakmaktadır. Yalnızca böyle bir çözüm yaklaşımının adada işbirliği ve kalıcı bir barışı temin edebileceği belirtilmiştir (CHP, 2008, s. 128). CHP'nin parti programında ortaya koyduğu yaklaşım değerlendirildiğinde adil ve kalıcı bir barışın temin edilmesi şartıyla birleşme tezine olumsuz bakmadığı görülebilir.

CHP'nin parti programında Rum kesimini, Kıbrıs'ı temsil eden tek meşru devlet olarak gören anlayışa karşı çıkılmakta ve AB'de bütün Kıbrıs'ı temsil ettiği yaklaşımı reddedilmektedir. KKTC'yi uluslararası alanda tanınması için sonuna kadar desteklemek gerektiğini savunan CHP, uygulanan ambargo ve tecritlere de karşı çıkmaktadır (CHP, 2008, s. 129).

CHP, Türkiye'nin sosyal ve siyasi açıdan istikrara kavuşması ve ulusal gücünü artırmasının "*kişilikli bir dış politika*" izleyerek gerçekleşeceğini savunmaktadır. CHP, iktidarda olduğu dönemlerdeki Kıbrıs ve Kardak konularında takip ettiği tutumu kişilikli dış politika örneği olarak nitelemektedir (CHP, 2008, s. 134). CHP, parti programında kişilikli dış politika ifadesini sıkça kullanmasına rağmen bu ifadeyi tanımlayan bir açıklama getirmemiştir. Nitekim siyasi partiler bazen muğlak kavramlarla politikalarını görünmez hale getirebilirler.

CHP'nin 2018 yılındaki seçim beyannamesinde de adil ve kalıcı bir barışın ancak Kıbrıslı Türklerin kazanılmış haklarını koruma ve siyasal eşitliğe dayanan bir yapı ile sağlanacağına değinilmiştir. Ayrıca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin iç işlerine müdahale edilmesine müsaade edilmeyeceği ve KKTC'nin anayasal kurumlarıyla karşılıklı saygı ve eşitlik çerçevesinde ilişkilerin yürütüleceği belirtilmektedir. CHP, seçim beyannamesinde Kıbrıs Sorunu başlığı altında Doğu Akdeniz meselesine de değinmektedir. CHP'nin Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de gücünü artıracığına ve elde edilen kaynakların adil bölüşümünün sağlanacağına ilişkin bir vaadi bulunmaktadır (CHP, 2018b, s. 123). CHP'nin Kıbrıs Sorunu'na yaklaşımı, Türk varlığı ve Türk kimliğini vurgulaması açısından konstrüktivist bir yaklaşımla değerlendirilebileceği gibi Türkiye'nin ulusal güvenliği vurgusu açısından realist kuram açısından da değerlendirilebilir.

HDP'nin Kıbrıs Meselesine Yaklaşımı

2012 yılında kurulan Halkların Demokratik Partisi, kendisini ezilenlerin, sömürülenlerin ve dışlananların bir araya geldiği ve halk iktidarını hedefleyen bir parti olarak nitelemektedir (HDP, 2014: www.hdp.org.tr). Bir siyasi partiyi etnik bir siyasi parti olarak nitelemek zordur. Bir partinin siyasi mücadele sahası, savunuculuğunu üstlendiği grup ve gruplar, savunduğu konular, örtük siyasi mesajları, oy aldığı seçmen kitlesinin genel özellikleri gibi alanlara bakılarak bir partinin etnik bir siyasi parti olup olmadığını söyleyebilmek bir nebze daha

kolaylaşır (Karakaş, 2015, s. 66). HDP, parti tüzüğü ve programı incelendiğinde etnik bir parti olarak nitelemek zor olsa da bulunduğu siyasi gelenek itibarıyla ağırlıklı olarak Kürt asıllı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına hitap eden bir siyasi partidir. Kösebalaban (2014, s. 57)'a göre, Kürt etnik milliyetçi partilerin yakın gelecekte iktidara gelme şansları bulunmamaktadır.

HDP'nin Kıbrıs konusundaki tutumu mecliste grubu olan dört siyasi partiden farklı bir noktadadır. HDP'nin parti programında Kıbrıs adasının bölünmüşlüğüne son verme çabalarının destekleneceği belirtilmektedir. Ayrıca HDP, adadaki yabancı ülkelerin askerlerinin adadan çekilmesi gerektiğini savunmaktadır. Şurası belirtilmelidir ki HDP'ye göre Kıbrıs sorununda Türkiye de yabancı bir güç olarak görülmektedir. HDP'nin parti programında Türkiye'nin KKTC'de bulunan askeri varlığı Gladyo üssü olarak görülmekte ve Türkiye'nin nüfus transferleri aracılığıyla adayı kolonileştirmeye çalıştığı ithamları yer almaktadır (HDP, 2012: www.hdp.org.tr). Bu bağlamda HDP, Kıbrıs Sorunu'nu, Türkiye için bir ulusal güvenlik meselesi olarak görmemekte hatta Türkiye'nin varlığını işgalci bir tutum olarak nitelemektedir. Bu itibarla HDP'nin yaklaşımını realist bir çerçeveden üzerinden analiz etmek zordur.

HDP'nin 2018 yılındaki seçim bildirgesinde Kıbrıs'taki Türk ve Rum halklarının Kıbrıs'ın bölünmüşlüğüne sonlandırmak üzere ortaya koyacakları çözüm yollarının destekleneceği belirtilmiştir (HDP, 2018, s. 65). HDP'nin yaklaşımı, Kürt etnik milliyetçi bir parti olarak sınıflandırıldığı göz önüne alındığında sahip olunan kimlik ile benimsenen dış politika anlayışı üzerinden konstrüktivist yaklaşımla analiz edilebilir.

MHP'nin Kıbrıs Meselesine Yaklaşımı

1969 yılında kurulan Milliyetçi Hareket Partisi, Türk milliyetçiliğinin sesi haline gelmiştir. Milliyetçilik düzeninde milliyetçi İslamcılık ile milliyetçi sekülerizm arasında bir yere oturmaktadır. MHP, Avrupa Birliği üyeliğine bütünüyle karşı olmasa da birtakım reformlara karşı çıkmaktadır. Ayrıca MHP, Arap dünyasına da bir yakınlık hissetmemektedir. Türk siyasi hayatında zaman zaman koalisyon ortağı olan Milliyetçi Hareket Partisi'nin, en önemli iktidar ortaklığı 1999-2002 yılları arasında yaşanmıştır (Kösebalaban, 2014, s. 56-57).

MHP'nin parti programına göre dış politika yaklaşımında Türk dünyası öncelikli ve ayrıcalıklı ilgi alanıdır. Bu bağlamda Türkiye'nin en önemli milli davasının Kıbrıs olduğu vurgulanmaktadır. Türkiye'nin ada üzerinde kurucu anlaşmalardan kaynaklanan haklarının tartışmaya açık olmadığı belirtilmiştir. Milliyetçi Hareket Partisi'ne göre Kıbrıs sorununun tek çözümü iki bölge, iki milletli, iki devletli bir ortaklık durumudur (MHP, 2009, s. 126-127). MHP'nin parti programında ortaya koyduğu yaklaşıma göre Kıbrıs konusunda taksim tezinin sıkı bir takipçisi olduğu görülmektedir. Ayrıca Türk dünyası, Türk kimliği gibi vurgular göz önüne alındığında ve Türk etnik milliyetçi bir parti olarak sınıflandırılan MHP'nin Kıbrıs Sorunu'na yaklaşımı konstrüktivist bir yaklaşım ile analiz edilebilir.

Milliyetçi Hareket Partisi'nin 2018 yılındaki seçim beyannamesinde Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin aktif bir rol alması gerektiğinin üzerinde durulmaktadır. GKRY ve AB'nin Doğu Akdeniz'de uluslararası hukuka ve ulusal çıkarlarımıza aykırı bir şekilde arama faaliyetlerinde bulunmasının engellenmesi gerektiğine ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bölgenin enerji kaynaklarından yararlanmasının temin edilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir (MHP, 2018, 88). Bunun haricinde MHP'nin 2018 yılındaki seçim beyannamesinde Kıbrıs ile ilgili görüşleri parti programından iktibas edilmiştir. Kıbrıs Sorunu'nu milli bir dava olarak yorumlayan MHP, Türkiye'nin ulusal güvenliği ve bekası için bu soruna büyük önem atfetmektedir. Bu bağlamda MHP'nin yaklaşımını realist kuram ile de açıklanabilir.

İyi Parti'nin Kıbrıs Meselesine Yaklaşımı

2017 yılında Türk siyasetine dâhil olan İyi Parti, Meral Akşener liderliğinde 2018 yılında yapılan genel seçimlerde 43 sandalye kazanarak TBMM'ye girmiştir. İyi Parti, ağırlıklı olarak Milliyetçi Hareket Partisi'nden

kopuş yaşayan siyasetçilerin kurduğu bir parti olsa da daha önce CHP, DYP, BBP, ANAP ve Refah Partisi gibi partilerde siyaset yapan pek çok kişiyi de bünyesine dâhil etmiştir. Savunduğu siyasal görüşler, temsil ettiği siyasal gelenek ve partinin önde gelen temsilcilerinin sahip olduğu ideoloji bakımından İyi Parti de MHP gibi Türk etnik milliyetçi bir parti olarak sınıflandırılabilir.

İyi Parti'nin parti programında, dış politika yaklaşımını belirtirken ortaya koyduğu ilk prensip, Türkiye'nin milli gücünün gerçekçi bir analizinden yola çıkarak milli bir dış politika uygulamaktır (İyi Parti, 2019, s. 72). İyi Parti'nin parti programındaki görüşlerine göre Kıbrıs konusundaki en ideal durum, KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürmesidir. Parti Programında KKTC'nin tanınması, uluslararası örgütlere katılımının sağlanması, ekonomisinin güçlendirilmesi, Kıbrıslı Türklerin refah seviyelerinin artırılması İyi Parti'nin en önemli ve öncelikli dış politika gündemlerinden birisi olarak nitelendirilmiştir (İyi Parti, 2019, s. 75). İyi Parti'nin parti programında ortaya koyduğu yaklaşıma göre MHP gibi taksim tezini savunan bir parti olduğu görülmektedir. Yine MHP gibi Türk varlığı ve Türk kimliği söylemlerini kullanan İyi Parti'nin de Kıbrıs Sorunu'na ilişkin görüşleri konstrüktivist bir bakış açısı üzerinden değerlendirilebilir.

İyi Parti'nin parti programında Kıbrıs meselesiyle ilgili bir başka hususa dikkat çekmek gerekir. Kıbrıs'taki barışın sürdürülmesi için KKTC ile bir savunma ve güvenlik işbirliği anlaşması yapılarak adada bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin daimi olarak Kıbrıs'ta bulunan Türk üssünde görevine devam etmesinin sağlanacağı yönünde bir yaklaşım bulunmaktadır (İyi Parti, 2019, s. 75).

İyi Parti'nin 2018 yılındaki seçim beyannamesinde Kıbrıs'ın milli bir dava olduğu vurgulanmaktadır. KKTC ile Ekonomi, Savunma, Güvenlik ve İş birliği Anlaşması yapılmasının İyi Parti'nin Kıbrıs politikasının hedeflerinden biri olduğu ortaya konulmuştur. Bununla birlikte seçim beyannamesinde Kıbrıs'taki doğal kaynaklar konusunda Türk halkının asli haklarını görmezden gelen GKRY'nin faaliyette bulunmasına ve Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölgesi'ne tecavüz eden tutumlarına kararlılıkla karşı çıkılacağı belirtilmiştir (İyi Parti, 2018, s. 43-44). İyi Parti Kıbrıs Sorunu'na, milli dava ve ulusal güvenlik vurgusu çerçevesinde savunma ve güvenlik politikaları kapsamında bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bu bağlamda İyi Parti'nin de yaklaşımı realist kuram çerçevesinde analiz edilebilir.

Sonuç

Kıbrıs meselesi çok yönlü bir uluslararası sorundur. Kıbrıs Adası, Türkiye ve Yunanistan'ın yanı sıra birçok aktörün Akdeniz ve Ortadoğu'ya yönelik çıkarlar açısından önemlidir. Kıbrıs meselesinin çözülmesinin Türkiye, Yunanistan, ABD, Birleşik Krallık, Rusya ve Avrupa Birliği gibi aktörler üzerinde etkileri bulunmaktadır. Bununla birlikte Kıbrıs meselesinin çözümü her geçen daha çok uluslararası ve karmaşık bir sorun haline gelmektedir (Doğan ve Asma, 2005, s. 119).

Türkiye'deki siyasi partilerin parti programları ve 2018 yılındaki seçim beyannameleri özelinde değerlendirildiğinde Kıbrıs konusundaki yaklaşımlarında HDP haricinde büyük çelişkiler bulunmamaktadır. HDP, Türkiye'nin adadaki varlığını neredeyse işgalci bir güç olarak betimlemiştir. HDP, adanın bölünmüş yapısına son verilmesi gerektiğine inanmakta ve hiçbir şerh düşmeden çözüm yollarını desteklemektedir.

Milliyetçi Hareket Partisi ve İyi Parti'nin parti programları ve 2018 yılındaki seçim beyannameleri değerlendirildiğinde Kıbrıs konusunda benimsedikleri ilkeler özelinde bu iki parti neredeyse aynı görüşlere sahiptir. Her iki parti de Kıbrıs meselesini milli bir dava olarak nitelendirmektedir. Her iki parti de Kıbrıs konusunda Türkiye'nin kurucu anlaşmalardan kaynaklanan haklarından ne olursa olsun taviz verilmemesi gerektiğine inanmaktadır. Her iki parti de Kıbrıs için ideal çözümün iki devletli bir yapı olduğunu düşünmektedir. Her iki parti de milliyetçi saiklerle adadaki Türk varlığını vurgulamakta ve KKTC'nin bağımsızlığının tanınması için gayret gösterilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin parti programı ve 2018 yılındaki seçim beyannamesi değerlendirildiğinde, CHP'nin Kıbrıs meselesine yaklaşımı MHP ve İyi Parti'nin yaklaşımı ile AKP'nin yaklaşımı arasında bir noktaya yerleştirilebilir. Her şeyden önce CHP, Kıbrıs konusunun AB üyelik süreci gibi konularda tek taraflı tavizlere kurban gidemeyecek kadar önemli bir mesele olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca KKTC'yi her alanda savunmaya devam edeceğini belirten CHP, bu görüşleri bağlamında MHP ve İyi Parti ile ortak bir paydaya sahiptir. Ancak CHP'nin çözüm önerilerine tamamen karşı olmadığı belirtilmelidir. Adil ve kalıcı bir barışın sağlanması noktasındaki girişimleri ancak ve ancak Kıbrıslı Türklerin kazanılmış hakların korunması ve siyasal eşitliğe dayanan bir yapının kurulması şartıyla desteklemektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin parti programı ve 2018 yılındaki seçim beyannamesi değerlendirildiğinde parti programının 2001 yılında hazırlandığı gözden kaçırılmamalıdır. Bu yönüyle GKRY'nin Kıbrıs sorunu çözülmeden AB'ye alınmaması gerektiğine yönelik yaklaşımı, AB'nin 2004 yılındaki genişleme dalgasıyla GKRY'yi birliğe dâhil etmeden önceki görüşüdür. AKP'nin Kıbrıs konusundaki yaklaşımı temel olarak çözümden yanadır. Ancak AKP de CHP gibi Kıbrıslı Türklerin varlığının ve kendi kaderini tayin etme hakkının göz ardı edilemeyeceğini savunmaktadır. MHP, İyi Parti ve CHP ile bu anlamda ortak bir tutuma sahip olan AKP, KKTC'nin yanında olmaya ve Kıbrıslı Türklerin uluslararası toplumda yerini alması için gayret göstermeye devam edeceğini belirtmektedir. CHP ile benzer bir şekilde adil ve kalıcı bir çözümden yana olan AKP, Türkiye'nin garantör devlet olarak barışa yapıcı katkı sunacağını belirtmektedir. CHP, Kıbrıs meselesine MHP ve İyi Parti gibi özel bir anlam yüklemektedir. AKP'nin CHP'den ayrılan yönü ise parti programı ve 2018 yılındaki seçim beyannamesi özelinde böylesine söylemsel bir anlam yüklediği görülmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki siyasi partilerin Kıbrıs konusundaki görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde, Türk milliyetçisi partiler olan nitelenen İyi Parti ve MHP'nin KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak tanınması gerektiği yaklaşımı ağır basmaktadır. Bu iki parti de adaya ilişkin asıl çözümün adanın taksimi ile sonuçlanacak bağımsız ve tanınmış bir Kuzey Kıbrıs Türk Devleti ile olacağına inanmaktadır. Kendisini demokratik sol bir parti olarak nitelemesine karşın seküler milliyetçi bir parti olarak kategorize edilen CHP'nin Kıbrıs konusuna Türk milliyetçisi partiler gibi önem atfettiği ancak adil bir çözüm önerisine de açık olduğu söylenebilir. Liberal İslamcı bir parti olarak kategorize edilen AKP'nin ise CHP'ye benzer bir şekilde Kıbrıslı Türkleri destekleme politikasını benimserken adil bir çözüm önerisinin taraftarı olduğu söylenebilir. Kürt etnik milliyetçi bir parti olarak kategorize edilen HDP ise adanın şerhsiz bir şekilde birleştirilmesi gerektiği ve işgalci güçler olarak tanımladığı Türkiye de dâhil bütün yabancı devletlerin adadaki askeri varlıklarına son verilmesi gerektiği görüşüne sahiptir.

HDP haricinde TBMM'de grubu bulunan partilerin Kıbrıslı Türklerin adadaki varlığını ve kimliğini destekleme noktasında ve KKTC'nin her platformda yanında yer alma noktasında ortak bir paydada buluştukları söylenebilir. Kıbrıs meselesi, Türkiye'nin dış politikasında güvenlik ve savunma politikalarıyla ilişkili bir konudur. Bu bağlamda Türkiye'deki siyasi partilerin güvenlik ve savunma politikalarıyla ilişkili konularda çok büyük farklara sahip olmadığı belirtilmişti. Kıbrıs konusunda Türk siyasetinin gelecek on yıllarda takip edeceği politikaların KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak tanınmasına gayret etmek ve ancak siyasal eşitliğe dayalı bir çözüme olumlu bir tavır sergilemek şeklinde seyir izleyeceği söylenebilir.

Uluslararası ilişkiler teorileri bağlamında değerlendirildiğinde, Realist paradigma, dış politikayı güç ve ulusal çıkar temelinde ele almaktadır. Realizme göre, devletler kendi amaçları doğrultusunda rasyonel bir biçimde hareket etmektedir. Devletlerin en önemli dış politika amacı mevcut güçlerini artırmak ve güvenliklerini sağlamaktır (Sönmezoğlu ve Bayır, 2014: s. 6). HDP haricindeki dört siyasi partinin Kıbrıs sorununa ulusal güvenlik zaviyesinden baktığı söylenebilir. Bu bağlamda dört partinin yaklaşımında realist bakış açısının etkisi bulunmaktadır.

Konstrüktivist yaklaşım, kendi anlayışımızdan bağımsız objektif hiçbir sosyal veya siyasal gerçeklik olmadığı inancına dayanmaktadır. Konstrüktivistler, aktörler ve yapılar arasındaki ilişkilerde, inanç, değer, norm, teori gibi düşünsel faktörlerin her zaman aracılık ettiğini savunur (Heywood, 2013: s. 105). Konstrüktivistler yani sosyal inşacılar kimliğe büyük önem atfederler, çünkü kimliklerin, eylem tercihi açısından çıkarları etkilediğine ve öncelikler bütünü oluşturduğuna dikkat çekerler (Flockhart, 2016: s. 85). Türk milliyetçisi ve sekülerist milliyetçi partilerin, Kıbrıs sorununda adadaki Türk varlığını vurgulamaları kimlik ve dış politika ilişkisi kapsamında değerlendirilebilir. Kürt etnik milliyetçi bir parti olan HDP'nin de Kıbrıs konusundaki tutumunda, sahip olduğu kimliğin etkili olduğu savunulabilir.

Kaynakça

- AKP (2001). "Ak Parti Programı". <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/>. (Erişim Tarihi: 25.11.2019).
- AKP (2018). "Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Genel Seçimler Seçim Beyannamesi 2018". https://www.trthaber.com/pdf/Beyanname23Mays18_icSayfalar.pdf. (Erişim Tarihi: 22.11.2019).
- Altıntaş, H. (2003). Türk Siyasal Hayatında Siyasal Partiler ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 3(5), 1-31.
- Arik, U. (2016). Johnson Mektubu ve Kıbrıs Krizi. Haydar Çakmak (Ed.), *Türk Dış Politikasında 41 Kriz* içinde 99-134, Ankara: Kripto.
- Armaoğlu, F. (2018). *Türk Siyasi Tarihi*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Balcı, A. (2017). *Türk Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*. İstanbul: Alfa.
- Birdişi, . (2016). *Dış Politikada Yöntem ve Türk Dış Politikası*. Kahramanmaraş: Sakınmaz.
- CHP (2008). "Cumhuriyet Halk Partisi Programı". <https://chp.azureedge.net/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf>. (Erişim Tarihi: 21.11.2019).
- CHP (2018a). "Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü". http://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf. (Erişim Tarihi: 21.11.2019).
- CHP (2018b). "Seçim Bildirgesi 2018". <http://secim2018.chp.org.tr/files/CHP-SecimBildirgesi-2018-icerik.pdf>. (Erişim Tarihi: 22.11.2019).
- Demirtaş, B. (2017). İnşacılık. Şaban Kardaş ve Ali Balcı (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş* içinde 167-185, İstanbul: Küre.
- Doğan, N. (2002). Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 2(4), 84-106.
- Doğan, N. (2006). Türk Siyasal Partilerinin Uluslararası İlişkilere Yaklaşımı, 1923/1980: Partilerin Benimsedikleri Dış İşleri, Güvenlik ve Savunma Politikaları. Nejat Doğan ve Mahir Nakip (Ed.), *Uluslararası İlişkiler ve Türk Siyasal Partileri* içinde 117-154, Ankara: Seçkin.

- Doğan, N. ve Asma B. (2005). The Cyprus Question in the Program of the Turkish Governments and The Turkish Political Parties, 1980-2005. Gregory T. Papanikos (Ed.), *International Research on Global Affairs* içinde 103-120, Athens: Athens Institute for Educational and Research.
- Durgun, S. (2017). Siyasal Partiler ve Siyasal Süreçler. Yüksel Taşkın (Ed.), *Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler İçinde* 335-354, İstanbul: İletişim.
- Erhan, Ç. (2009). ABD ve NATO'yla İlişkiler. Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I.* içinde 681-715, İstanbul: İletişim.
- Fırat, M. (2009). Yunanistan'la İlişkiler. Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I.* içinde 526-614 & 716-768, İstanbul: İletişim.
- Flockhart, T. (2016). İnşacılık ve Dış Politika. Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne (Ed.), *Dış Politika: Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar* içinde 78-93, Ankara: Röle Akademik.
- Goldsteine, J. S. ve Pevehouse, J. (2015). *Uluslararası İlişkiler*. Çev. H. Özdemir. Ankara: BB101.
- HDP (2012). "Parti Programı". <https://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-programi/8> . (Erişim Tarihi: 25.12.2019).
- HDP (2014). "Halkların Demokratik Partisi Tüzüğü". <https://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-tuzugu/10> . (Erişim Tarihi: 25.12.2019).
- HDP (2018). "2018 Seçim Bildirgesi". <https://www.hdp.org.tr/tr/materyaller/secim-arsivi/24-haziran-secimleri/11967> . (Erişim Tarihi: 22.11.2019).
- Heywood, A. (2011). *Siyaset*. Çev: Z. Kopuzlu. Ankara: Adres.
- Heywood, A. (2013). *Küresel Siyaset*. Çev: N. Uslu ve H. Özdemir. Ankara: Adres.
- İyi Parti (2018). "Milletimizle Sözleşme". https://iyiparti.org.tr/assets/pdf/secim_beyani.pdf . (Erişim Tarihi: 08.11.2018).
- İyi Parti (2019). "İyi Parti Programı". <https://iyiparti.org.tr/Assets/Upload/iyi-parti-guncel-parti-program.pdf> . (Erişim Tarihi: 18.12.2019).
- Karakaş, B. (2015). *Bulgaristan'daki Türk Azınlığı ve Türkiye'deki Kürtler Etnik Partiler: DSP ve HDP Karşılaştırması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Atılım Üniversitesi.
- Kösebalaban, H. (2014). *Türk Dış Politikası: İslam, Milliyetçilik ve Küreselleşme*. Çev: H. İnaç. Ankara: BigBang.
- MHP (2009). "MHP Parti Programı". https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf . (Erişim Tarihi: 18.12.2019).
- MHP (2018). "24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimi Seçim Beyannamesi". https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/24haziran2018_secim_beyannamesi_tam_web.pdf . (Erişim Tarihi: 22.11.2019).
- Oran, B. (2009). *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I.* İstanbul: İletişim.

- Özcan, G. (2016). Dış Politika Analizi. Evren Balta (Ed.), *Küresel Siyasete Giriş* içinde 323-349, İstanbul: İletişim.
- Özersay, K. (2017). Kıbrıs Sorunu. Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt III. İçinde 632-689, İstanbul: İletişim.
- Sönmezoğlu, F. (2012). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Der.
- Sönmezoğlu, F. ve Bayır Ö. E. (2014). *Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış*. İstanbul: Der.
- Uçarol, R. (2015) *Siyasi Tarih (1789-2014)*. İstanbul: Der.
- Umaner Duba, G. (2016). Annan Planı Krizi. Haydar Çakmak (Ed.), *Türk Dış Politikasında 41 Kriz* içinde 295-300, Ankara: Kripto.
- Vatansever, M. (2010). Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(0), 1487-1530.
- Yayla, A. (2004). *Siyaset Teorisine Giriş*. Ankara: Siyasal.
- Zürcher, E. J. (2015). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. Çev: Y. Saner. İstanbul: İletişim.